

איש חי
רוב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"ב ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 773

מסכת סוכה מ"א - מ"ז ♦ מעשר שני ה', ח' - ה', י"ב

בס"ד, י"ד אדר ב' תשע"ד

השבוע בגליון

- ♦ ירושלים מסתפחת למעמד בית המקדש
- ♦ ברכת "שהחיינו" בברית מילה
- ♦ חבטת ערבה כיצד?
- ♦ על מה חובטים?

♦ נטילה לולב בירושלים ובכותל המערבי

- ♦ אלו מצוות נאסרו בשבת ואלו הותרו
- ♦ אכילת מצה בליל הסדר שחל בשבת
- ♦ להביא את הרב אל המצה
- ♦ ההבדל בין מצוות של ציבור למצוות של יחיד

דבר העורך

טבילה בבית הקברות

לפנינו תיאור על שעה קלה בלילה קר ואפלולי בחייו של יהודי נוברדוקאי אמיתי, שנחרתה בנפשו לכל ימי חייו, מפני שנכשל במידת הגאווה.

נוברדוק וגאווה הם שני מושגים המרוחקים זה מזה כמטווי קשת, לא מפני שהנוברדוקאי חש עצמו כמי שאינו מסוגל להתגאות, אלא מפני שהוא בטוח כי אין לו במה להתגאות. ובכל זאת, באותו לילה חורפי וקר הוא התגאה.

מלבד שהיה הנוברדוקאי שבו אנו עוסקים שוקד בתורה ועומל בה, נוהג היה גם לזכך את מידותיו ולהכניע את לבו, לבל ירום לבבו מאחיו. וכך, סיגל לעצמו מנהג, ללכת מידי פעם למקווה שבבית הקברות, בו טובלים את המתים, ולטבול בו. כל זאת, כדי להשריש בקרבו כי "דע מאין באת ולאן אתה הולך" וכך לדרבן את עצמו כי הזמן קצר והמלאכה מרובה.

לילה אחד הוא סיים את לימודו. שעות רבות של לימוד רצוף נסתיימו להם זה עתה, והוא חש כי עתה הוא הזמן המתאים לטבול במקווה של בית הסהרה. כעת, משיכולה הגאווה להתגנב אל הלב, אחר שקידה עצומה, מן הראוי לרכך את הלב ואת המידות ולהזכיר לעצמו שוב ושוב, כי כל תפקידו של האדם עלי אדמות הוא לעבוד את קונו באמונה ובתמים.

גשם כבד ניתך על הארץ. טיפות מים נטפו בעוז מתוך האפילה ששררה סביב בית הקברות. רוחות החורף חלפו בשריקה מקפיאה מעל שורות הקברים הלבנות שסופן לא נראה לעין, ולתוכן התגנבה צוחת תן שנישאה ממרחקים.

דף מב/ב מג/א גזירה שמא יטלנו...

אלו מצוות נאסרו בשבת ואלו הותרו

בגמרתנו מבואר כי חכמים ביטלו מצוות תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, ומצוות נטילת לולב בשבת של חג הסוכות, מחשש שמא יהודי לא ידע כיצד לקיים את המצווה או את נוסח ברכתה (רש"י), ויבוא להוציא בשבת את השופר או את הלולב לרשות הרבים בדרכו אל החכם שילמדנו, ויעבור על איסור תורה של מלאכת "הוצאה", לפיו אסור לטלטל חפץ ארבע אמות ברשות הרבים. מטעם זה, מוסיפה הגמרא, גם קבעו חכמים שאין לקרוא מגילת אסתר בשבת.

גזירה חמורה זו, שבעטייה ביטלו מצוות עשה מן התורה [שופר ולולב], הביאה רבים מן הפוסקים לדון מדוע לא הרחיבו חז"ל את גזירתם על מצוות אחרות הנוהגות בשבת. נפתח בחג הפסח.

אכילת מצה בליל הסדר שחל בשבת: בליל הסדר אוכלים מצה ומרור. מדוע לא חששו חכמים שמא יטלטלם אדם ארבע אמות ברשות הרבים, בדרכו אל החכם שילמדנו? אמנם אין צורך ללמד את קיום מעשה המצווה, שאכילה היא בלבד, אך שמא יבקש ללמוד מן החכם את נוסח ברכותיהן, כפי שחששו חכמים לגבי שופר, לולב ומגילת אסתר? מספר יישובים נאמרו בדבר.

גם אם יטלטל, לא יעבור על איסור תורה: יש שאמרו, שהואיל ושיעור הוצאת מאכלים בשבת הוא בגודל כותבת דווקא, הרי אפילו אם יטלטל את כזית המצה שלא כדין לא יכשל באיסור תורה, כי אם באיסור מדרבנן, ומפני חשש עבירה על איסור דרבנן, לא ביטלו חכמים מצווה מן התורה (מקראי קודש פסח ח"ב עמוד נ', בשם הגר"י דיסקין, ע"ש שדן בזה, שיתכן שבמצה יתחייב בהוצאה של כזית גם כן).

אין דרך לצאת בחוצות בלילה: אחרים כתבו שהחשש שמא ילך אצל חכם קיים במצוות שקיומן הוא ביום [גם קריאת מגילת אסתר, עיקר קיומה ביום]. ברם, חשש זה אינו כה רב גם בלילה, לפי שאין דרך לצאת בחוצות בלילה, והנדרש לרב ייצא אליו מבעוד יום, לפני כניסת השבת (עין מקראי קודש שם, והעמק שאלה להנצי"ב, שאילתא ס"ז אות כ"א).

צעילוי נשמת

מרת **לאה גרינפלד** ע"ה
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע י"ז באדר ב' תשמ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **רבקה (אריקה) יעקבסון** ע"ה
ב"ר יהודה ז"ל
נלב"ע י"ט באדר תשס"ד
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו
הר"ר אריה דורה יעקבסון הי"ו

צעילוי נשמת

הר"ר **שלום זיטניצקי (בודה)** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע פורים, י"ד באדר תשמ"ג
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **לואיז** ע"ה בת מרגריט ע"ה
נלב"ע י"ג אדר תשע"ג **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בעלה ידידנו ניסן חקשורי שיחיו ומשפחתו שיחיו - הרצליה

להביא את הרב אל המצה: סברא אחרת נאמרה בעניין, כי מי שאינו יודע את ברכת המצה, חזקה עליו שיתר ענייני הסדר המרובים אינם נהירים לו, וחלף הבאת כל מרכיבי ליל הסדר אל החכם, ודאי הוא דואג לארח תלמיד חכם בביתו כדי שידריכו בכל שלב כיצד לנהוג (עיין העמק שאלה שם).

על מגילת אסתר גזרו ועל קריאת התורה לא? שאלה נוספת הזורשת הבנה היא, היאך יתכן שחז"ל גזרו שלא לקרוא מגילת אסתר בשבת, אך לא אסרו על קריאת התורה בשבת?

"הקוראים בתורה בקיאים הם": בעל תוספות יום טוב (מגילה פרק א' משנה ב') משיב, כי מאחר שהקורא בתורה צריך להתכונן "פעמיים ושלש" לפני שבת, הרי ש"כל הקוראים בתורה בקיאים הם", ואין חשש כי בשבת בבוקר יתעוררו ספיקות הזורשים ריצה אל הרב בקרב בעלי קריאה רבים.

ההבדל בין מצוות של ציבור למצוות של יחיד: ואילו בעל תוספות חדשים (שם) קובע, כי יש להבחין בין מצווה המתקיימת בציבור בלבד, לבין מצווה שחובת קיומה מוטלת על כל יחיד. את מצוות שופר, לולב וקריאת מגילת אסתר, מוטל על כל יהודי לקיים. אמת, ברוב עם הדרת מלך, ותוקעים בשופר בבית הכנסת, וקוראים מגילת אסתר בציבור, אך מי שלא זכה לכך חייב לתקוע לעצמו ולקרוא לעצמו מגילת אסתר. לפיכך חששו חכמים שמא יחיד שימצא עצמו נבוך בקיום אחת מן המצוות הללו, ירוץ אל החכם בשבת ויכשל. שונה היא מצוות קריאת התורה בשבת, שכל חובתה היא בציבור, אם אין מניין - אין קריאת התורה. לפיכך, לא חששו חכמים לתקלה, כפי שאמרו חז"ל במקומות אחדים (שבת קמ"א ועוד), ש"רבים מדכרי אהדדי" - הרבים מזכירים זה לזה שלא להכשל, ואין חשש תקלה בדבר [בגליון על מסכת שבת, קלב/א, הבאנו את דברי רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל, מדוע חכמים לא גזרו שלא למול בשבת קדש].

דף מג

נטילת לולב בירושלים ובכותל המערבי

במקומות רבים במשנה ובגמרא נזכרים עניינים שונים הנוהגים ב'מקדש' לעומת עניינים אחרים הנוהגים ב'מדינה'. כך למשל נאמר במשנה (שקלים, א/ג, ומובא במגילה כט/ב) כי מט"ו אדר ישבו שולחנות ב'מדינה'.

מיהו 'מקדש' ומיהו 'מדינה'? בפשוטם של דברים 'מקדש' הוא מקדש ממש, ותחת השם 'מדינה' נכללים שאר המקומות כולל העיר ירושלים. כך דעת רוב הראשונים. אולם הרמב"ם בפירושו למשנה מבאר במספר מקומות כי ה'מקדש' כולל גם את ירושלים עצמה, ורק שאר ערי ישראל נקראים 'מדינה' (ראה פיה"מ לשקלים שם, ובסוכה ג/יב ומע"ש ג/ד ור"ה ב/א).

לפרשנות זו השלכות מעשיות חשובות מאד, הנוגעות הלכה למעשה גם בזמננו.

במשנה (מא/א) נאמר, שבזמן בית המקדש היה לולב ניטל שבעה ימים ב'מקדש' בלבד, ואילו ב'מדינה' לא ניטל אלא ביום הראשון. טעם הדבר לפי שאמרה תורה "ולקחתם לכם פרי עץ הדר... לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים". מכאן למדו חכמים, כי "לפני ה'" נוהגת מצוות ארבעת המינים כל שבעת הימים, אך במקומות אחרים - ביום הראשון בלבד. רק משחרב בית המקדש תיקן רבן יוחנן בן זכאי ליטול לולב שבעה ימים בכל מקום, אך תקנה דרבנן היא וקלה יותר מן החיוב מדאורייתא ויוצאים בה גם באופנים שונים שאין יוצאים בהם אילו היתה החובה מן התורה [כגון, גם לולב שאול כשר ואין צורך ב"לכם"].

מצוות לולב בירושלים - מן התורה כל סוכות: לפי הפרשנות הנזכרת, ש'מדינה' כוללת את שאר ערי הארץ, ואילו ירושלים נחשבת 'מקדש', מצוות נטילת לולב בירושלים היא מן התורה כל שבעת הימים. אכן, כך כותב הרמב"ם בפירושו למשנה (פרק ג' משנה י"ב): "מדינה - היא שאר ארץ ישראל חוץ מירושלים", וכן דעת ראשונים נוספים.

לאור האמור מסיק בעל ביכורי יעקב (סימן תרנ"ח) הלכה למעשה: כיוון שקדושת ירושלים לא בטלה, הרי שלשיטת הרמב"ם אף כיום יש חובה דאורייתא ליטול לולב בירושלים במשך כל חג הסוכות. לאור זאת, אין ליטול לולב שאול במשך כל החג כולו, וכן יש להקפיד על יתר הדינים הנוהגים ביתר המקומות ביום הראשון בלבד.

עם זאת, בעל ביכורי יעקב מודה, כי חידוש גדול זה לא נזכר בשאר הפוסקים, אך כתב כי מכל מקום ראוי להחמיר ולחשוש לו בירושלים העתיקה, שנתקדשה לשעתה ולעתידי לבוא [יש מהאחרונים שכתבו, כי גם לפי פירושו בשיטת הרמב"ם, אין צורך להחמיר בכל הפסולים של ד' מינים, מפני שלדעת ראשונים רבים, בהם הרמב"ם, גם בבית המקדש אינם נוהגים כי אם ביום הראשון, ואילו הדעה החולקת חולקת גם על שיטת הרמב"ם לגבי הגדרת 'מקדש' ו'מדינה', ואין מקום לתפוס יחד את חומרות שני הצדדים, ראה מקראי קדש ח"ב סימן י"ט].

רבינו הגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדוינסק זצ"ל חולק בתוקף על דברים אלה (בספרו חידושי רבי מאיר שמחה לסוכה ריש פרק לולב וערבה) וכתב, כי ברור לו שלכל הדעות אין כל חיוב דאורייתא ליטול לולב בירושלים בזמן הזה בשאר ימי החג. ראייה פשוטה לו: רבי יוחנן בן זכאי תיקן ליטול לולב מדי יום, זכר למקדש. אילו בירושלים עדיין חייבים ליטול מידי יום ביומו, אין צורך לעשות זכר לדבר! (ע"ש ראיות נוספות, אולם, עיין מנחת שלמה תניינא סימן נ"ז).

הנוברדוקאי התכרבל שוב ושוב במעילו, ובידיו ניסה לחפות על פניו מטיפות הגשם החצופות שהצליפו בו ללא רחם. צעד אחר צעד נלחם הבחור הצעיר כנגד הרוח, בעודו משתדל לחמוק ממדרונות חלקלקים, עמוסי בוץ רטוב ואבינים חדות. לולי ידע על פה את הדרך לבית הקברות, לא היה מגיע לשם באותו לילה. "את נעלי לא הצלחתי לראות בחושך הנורא" סיפר. והנה, הוא התקרב לבית הקברות, והדלת השבורה של בית הטהרה נעה ונדה על ציריה החלודים, כמזמינה אותו פנימה.

אחר הטערה הנוראה שאפפה אותו במרחבי בית הקברות, נדמה היה בית הטהרה הרעוע, כחדר נעים ומואר, המוסק באש עליזה המרצדת באח. דקות ארוכות עמד על מקומו, ובעודו מתאושש מן הדרך הקשה, נקוותה שלולית מים גדולה למרגלותיו, שאריות מן הגשמים הרבים שנטפו עליו.

חושך נוקשה שרר בחדר הטהרה. רוח פרצים חדרה מחלון שבור שפער את פיו מעל דלת הכניסה, וחלפה במהירות דרך חור גדול שנקרע בכותל בית הטהרה. שנים רבות לפני כן תכננו ליצור פתח חדש לבית הטהרה. פועלים החלו בעבודה, וכאשר אחזו באמצעה, החליט גבאי ה"חברא קדישא", כי אין בה צורך. החור נותר מאז על מקומו. קברני ה"חברא קדישא" דווקא מצאו שימוש נאות לחור הגדול. כאשר חיות השדה מצאו להם מחסה ומסתור בבית הטהרה, היו הקברנים חובטים בעוצמה את דלת בית הטהרה, והחיות היו נמלטות להן מאותו חור מפורסם.

הוא החל לגשש את דרכו במבואות החדר, כשרעם אדיר החריד את הסביבה. בית הטהרה הזדעזע נמרצות ודומה היה כי כתליו הסדוקים לא ישרדו עוד אחד שכמותו. באותו ליל, נפערו ארובות השמים, והעננים ספוגי המים והחשמל, נחבטו זה בזה ללא הרף.

בדממה שהשתררה עם חלוף הרעם, נדמה היה לו כי בתוך הרעש הגדול נשמע גם רשרוש כלשהו מכיוונו של מי המקווה הקרים. חרדה קלה החלה זוחלת ולופפת את גוו, אך הוא התגבר על פחדיו, הרי לשם כך הגעתי לכאן שח לעצמו כדי לשבר את המידות, ושב למשש בידי את קירות בית הטהרה, כדי לטשטש את דרכו פנימה.

שוב התנגשו שני עננים זה בזה בעצמה רבה. השמים הוארו באור מסנוור שחדר דרך החור הגדול. בטרם נשמע קולו האדיר של הרעם המתגלגל בעקבות הברק, שב הנוברדוקאי ושמע את אותו רשרוש קל בוקע ממי המקווה. משהסיט את ראשו במהירות לכיוון המים, הספיקו עיניו ההמומות לגלות לאור הברק, כי מיי המקווה מתנדנדים קלות. טרם נגזר אור הברק, צדה עינו בועת אוויר קטנה, שעלתה ובצבצה מתוך המים.

לקראת הברק הבא, כבר היה דרוך ומתוח. והנה, אך הוארו פני המים, ולחרדתו, צצו ועלו מול עיניו מתוך מי המקווה, אצבעות יד אדם. כוחו לא עמד לו. כל עוד נשמתו באפו, הוא אץ רץ, ובמהירות הברק נס על נפשו מחדר הטהרה אל תוך הסופה שהשתוללה במרחבים.

נסתי על נפשי, סיפר לימים. הפחד חדר וחלחל לכל עצמותי, ואימה נוראה אפפה את כל גופי. לא הצלחתי לשלוט על שיני שנקשו בעוז.

תלמידו של הנוברדוקאי נשא את עיניו כשהמשיך לספר: אני זוכר, בפעם הראשונה ששמעתי מהרב את הסיפור, לא הבנתי מדוע בתוך שיחת מוסר החליט הרב לשתף אותנו בחוויות שעברו עליו בימי בחרותו. אך בסיומה של השיחה, נגלה לפני מעט מהיקף אישיותו המופלאה. הרב, שעשרות שנים כבר חלפו עברו מאחוריו, עדיין היה נאנח ומתייסר על אותו מאורע שקרה עמו, באמר: מאז איני מוצא מנוח לנפשי. מדוע? מדוע לא עלתה בליבי המחשבה, כי עוד בחור רוצה גם הוא לסגף

את עצמו ולזכך את נשמתו במי המקוה. כלום יחיד אני בעולמו של הקב"ה?
אלו היו דמויות הוה של הדורות הקודמים. לנו לא נותר אלא להתהלך בעקבותיהם ובזכרים שפילסו לנו, ויהי רצון שנוזכה להתחזק ולעלות בתורה וביראת שמים.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק, פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף מא/א ושיהא יום הנף כולו אסור
למה נסמכו
 אמר בעל האמרי אמת מגור זצ"ל:
אחר שתיקן רבי יוחנן בן זכאי זכר למקדש, חשש כי יבוא יאוש לישראל על כי עושים 'זכר' מחשש שכחה. עמד ותיקן שיהא יום הנף כולו אסור שכן "מהרה יבנה בית המקדש".
לפיכך שתי תקנות אלו - שאין כל קשר נראה לעין ביניהם - נסמכו במשנה כאן יחדיו...

דף מא/א מהרה יבנה בית המקדש
החתונה בירושלים
מספרים כי רבי לוי יצחק מברדיצ'וב שלח הזמנה לחתונת אחד מבניו ובה כתב לאמר: החתונה תתקיים בעיר הקודש ירושלים ביום פלוני בשעה פלונית. ובאם, חלילה, לא יבוא משיח צדקנו - תתקיים בעירנו ברדיצ'וב...

דף מא/א דאיכני בליליא
יבנה ביתו בקרוב
 הקשו רש"י ותוספות כאן, הן אין בונים את בית המקדש בלילה; ותירצו כי בית המקדש שלעתיד לבוא בידי שמים יבנה.
זהו שאנו משוררים ואומרים בליל פסח "אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב". כיון שיבנה ביתו בעצמו, יכול הוא לבנותו בקרוב, כבר עתה בלילה... (דברי שאול).

דף מה/א בכל יום מקיפין את המזבח
למען דעת כל עמי הארץ
 בעבר, לולבים ואתרוגים היו בלתי מצויים לכל, ורק עשירים התירו לעצמם לרכוש ארבעת המינים. את הקפת הלולב סביב הבימה, ערכו רק אלה, בעוד תלמידי חכמים עניים נדחקו בשולי בית הכנסת.
אמור רבי מאיר תאומים זצ"ל, רבה של למברג:

מדוע בסיום הקפת הלולב ב"הושענות" אומרים "למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלוקים אין עוד?"
לפי שכאשר רואים את תלמידי החכמים נדחקים לשולי בית הכנסת, יש בכך משום בזיון, כביכול, במורא שמים, שהרי אמרו חז"ל - "את ה' אלוקיך תירא, לרבות תלמידי חכמים".
לפיכך מכריזים ומודיעים - ה' הוא האלוקים אין עוד...

דף מה/א פזר קשב [סימני הדינים המיוחדים לשמיני עצרת לעומת שאר ימי סוכות]
פזר - קשב!
 לרמז זה, כתב רבי דוד פלדמן מלייפציג, משמעות חשובה. הגשמים נעצרים בשביל אלה הנמנעים מן הצדקה (ע"י תענית ח). בשמיני עצרת בו מתחילים להזכיר את הגשמים - עליו לזכור: פזר - לעניים - קשב - יקשיב הקב"ה לתפילותיו על הגשמים...

ירושלים מסתפחת למעמד בית המקדש: ומדוע באמת גם לדעת הרמב"ם אין חייבים כיום כבזמן המקדש? יש מבארים, כי עיקרה של מצוות לולב הוא במקדש לפי שהוא זה שעליו התכוון הפסוק באמרו "לפני ה'", אלא שירושלים מסתפחת למעמדו של בית המקדש. כאשר חרב המקדש בטל גם מעמדה של ירושלים כחלק מהמקדש, ושוב אין מצוות נטילת לולב בה מידי יום (ראה מנחת שלמה שם ד"ה אך; מועדים וזמנים ח"ה סימן שמ"ח בהגה"ה, וראה הלכות חג בחג שם עמ' ד').

אכן, הוראת הפוסקים הלכה למעשה, שאין צורך להחמיר בירושלים, אף זו העתיקה, וליטול במשך כל החג דוקא לולב הכשר ביום הראשון, ואף מי שנטל לולב בשאר ערי הארץ או בירושלים החדשה והגיע לירושלים העתיקה או לכותל המערבי, אינו מתחייב שוב בנטילת לולב [עם זאת, יש יחידים שהחמירו על עצמם בדבר, ראה הלכות חג בחג שם].

דף מו/א העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו

ברכת "שהחיינו" בברית מילה

מנהג רוב הקהילות בארץ ישראל, שכל אב הזוכה להכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה מברך "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". ברם, בעלי התוספות בסוגייתנו כותבים, כי אין מברכים "שהחיינו" על הכנסת הרך בבריתו של אברהם אבינו ע"ה. מדוע? על כך ועוד - במאמר שלפנינו.

סוגייתנו, האומרת כי העושה סוכה מברך "שהחיינו", היא אחת המקורות לחיוב ברכת "שהחיינו" על קיום מצוות שחיובן תלוי בתאריך, כגון, מצוות ארבעת המינים, מצוות שופר, הדלקת נר חנוכה, ועוד.

מלבד מצוות אלו, התלויות בזמן, קיימות מצוות נוספות שאינן תלויות בתאריך מסויים, אך מפני שאינן תדירות מברכים עליהן "שהחיינו", וכגון, מצוות פדיון הבן, כמבואר במסכת פסחים (קכ"א ב), שהאב מברך "שהחיינו" בפדותו את בנו הבכור.

כאמור, לדעת בעלי התוספות, המוכיחים כן מגמרות שונות, אין מברכים "שהחיינו" על מצוות הכנסת בן בבריתו של אברהם אבינו, והם עצמם עומדים על פשר הדבר: "צריך לפרש טעם, מאי שנא דיש מצוות שתיקנו לברך שהחיינו ויש מצוות שלא תיקנו".

מפני צער התינוק אין מברכים: אכן, מה טעם? בעלי התוספות סותמים בקצרה, כי ברכת שהחיינו נתקנה על מצוות שיש בהן שמחה, ואינם מפרשים את כוונתם. בתוספות ישנים (עירובין מ/ב) ביארו את טעם הדבר, כי מאחר שהתינוק מצטער מחמת המילה, אין מברכים שהחיינו. אך רבינו שמחה (הובא בהגהות מימוני, הלכות מילה פ"ג ס"ק ד') הקשה על טעם זה, שהרי שברכת שהחיינו נתקנה גם במקרים שצער ושמחה מעורבים בהם, וכגון, אבל שזכה בירושת הנפטר, מברך שהחיינו על הממון שנפל בחלקו, למרות התוגה והדכדוך האופפים אותו.

[את שאלתו אפשר ליישב שקיים הבדל ניכר בין המקרים. הממון יכול ליפול בחלקו של אדם גם בלא ירושה, לפיכך, עליו לברך עליו, לפי שאינו מותנה במיתת קרובו. ברם, מצוות המילה אינה אפשרית בלא צער התינוק, ולפיכך לא תיקנו חכמים לברך עליה "שהחיינו" - וראה ברבינו פרץ בסוגייתנו].

טעמים רבים נוספים נאמרו בראשונים ובאחרונים, מדוע אין לברך "שהחיינו" על מצוות ברית מילה, להלן אחדים מהם.

מצוות ברית מילה מוטלת גם על בית דין: הרשב"א (שו"ת ח"א סימן רמ"ה) מביא בשם בעל העיטור, כי מצוות המילה מוטלת גם על בית דין ולא רק על האב, לפיכך אינו מברך "שהחיינו", לפי שהמצווה אינה מוטלת עליו בלבד. לעומת זאת מצוות פדיון הבן, בכח האב בלבד לקיימה, עד שיגדל הבן ויטל עליו לפדות את עצמו.

ברית מילה - שכיחה לעומת פדיון הבן: בעלי התוספות בבכורות (מט/א) והרא"ש (שם, סימן ח') מטעימים זאת בכך, שמצוות פדיון הבן אינה שכיחה, ולפיכך תקנו לה ברכת "שהחיינו", אף על פי שאינה תלויה בתאריך מסויים, לעומת זאת ברית מילה שכיחה ומצוייה.

טעם מעניין ונפלא כותב בעל ערוך לנו, כי מהותה של ברכת "שהחיינו" היא שהקב"ה החייה את מקיים המצווה וקיים אותו עד לרגע זה. כלומר, זו תקופה ארוכה יודע האדם כי בעוד זמן מה יקיים מצווה מסויימת והוא יושב ומצפה לקיימה, ובהגיע זמן קיומה הוא מודה לבוראו שהגיעו עד הלום, שהרי אין אדם יודע את עיתו.

כמה זמן מצפה אדם לקיום מצוות ברית מילה? שמונה ימים! אין זו ציפייה ארוכה, ואין חשש גדול כי לא יזכה לקיים את המצווה, עד כדי כך שיברך "שהחיינו". זאת, לאור כלל גדול שיסדו בעלי התוספות (ע"י תוספות גיטין כח/א ועוד), כי אמנם "אדם לא ידע את עיתו", אך לזמן מועט אין חוששים למיתה, כי אם לזמן מרובה. ומהו זמן מרובה? הראשונים מבארים, כי שלושים יום הם זמן מרובה. מובן, איפוא, היטב מדוע על פדיון הבן יש לברך, אך לא על מצוות ברית מילה.

כאמור, זו דעת בעלי התוספות וראשונים נוספים, אך דעת הרמב"ם (הלכות מילה פ"ג הלכה א'), כי אין לחלק בין פדיון הבן למילה ויש לברך "שהחיינו" לפי שמצוות האב מיוחדת "יתר על המצווה שמצווין כל ישראל למולו".

להלכה פסק השולחן ערוך (י"ד סימן רס"ה סעיף ז'), כי אם האב מוהל את בנו, יברך "שהחיינו", ומביא את דעת הרמב"ם, שלעולם יברך, גם אם אדם אחר מל את בנו, "וכך נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא" (וע"ש בביאור הגר"א ס"ק ל"ה-ל"ו).

הרמ"א מוסיף, כי במדינותינו נוהגים שלא לברך, אפילו מל האב עצמו ורק בברית של בן בכור החייב בפדיון הבן מברכים. למעשה, כיום, ברוב הקהילות בארץ ישראל נהגו לברך "שהחיינו" בכל ברית מילה (אוצר הברית ח"ב פרק י"א, ו: עמוד רצ"ב).

חכמת ערבה כיצד?

השבוע מסיימים את לימוד פרק "לולב וערבה" במסגרת הדף היומי, ובהזדמנות זו נתמקד במנהג חכמת הערבה בהושענא רבה בו עוסקת הגמרא לעיל (מג-מד-מה).

בכל תפוצות ישראל נהוג ביום הושענא רבה ליטול חמש ערבות ולחבטן על גבי קרקע.

זכרון ילדות של רבינו מנוח: חכמה זו, שנוהגים בה הכל ומהדרים בה מאד, היוותה לדידו של רבינו מנוח, מפרש הרמב"ם, חידוש גדול! בכתביו הוא מציין מנהג זה אך בתור זכרון ילדות: "וזכורני שראיתי בילדותי קצת מזקני העיר [נרבוה] הקדמונים עושין כן..." (בפירושו לרמב"ם הל' לולב פ"ז הל' כ"ב).

אכן, מצוות ערבה ומנהגיה שנויים במחלוקות רבות, ותחילה נפתח במצוות ערבה שנהגה בבית המקדש.

זקיפת ערבות במקדש: גמרתנו מסיקה כי מצוות ערבה שנהגה בבית המקדש בכל שבעת ימי הסוכות, נאמרה למשה בסיני, והמצווה התקיימה על ידי זקיפת הערבות לצדי המזבח וגם בנטילתן, כשם שנוטלים ארבעת המינים.

מי נטל ערבות במקדש: לדעת רש"י הכהנים בלבד נטלו ערבות במקדש, נענעו והקיפו בהן את המזבח ואחר כך זקפון על צידיו. אולם הרמב"ם מזכיר (ראה מנחת חינוך מצווה שכ"ד אות א'), כי כל העם שהיו במקדש נטלו את הערבות לאחר שזקפון לצד המזבח (ועיין בר"ן כא/ב בדפי הר"ף דעה נוספת).

עוד מסיקה גמרתנו, כי "ערבה מנהג נביאים". כלומר, הנביאים הנהיגו "מצוות ערבה" בכל מקום, זכר למקדש, אך לא קבעו זאת כתקנה גמורה, ולפיכך אין מברכים על מצווה זו. את יום קיום המנהג קבעו חכמים בהושענא רבה, שקדושתו יתרה, ובו הקיפו את המזבח שבע פעמים עם ערבות (ט"ז סימן תרס"ב ס"ק ב').

חבטה או נענוע? כיצד מקיימים מנהג נביאים זה? בגמרא מצאנו פעמים אחדות, כי האמוראים חבטו את הערבה, וכן פסק הרמב"ם (שם). מפליא, איפוא, לגלות, כי לדעת רש"י ותוספות, אין לחבוט את הערבה, אלא לנענעה! ובכן, במסכת סוכה למדנו פעמים אחדות, כי השורש "חבט" מתפרש גם בלשון נענוע, וכגון, "בשחבטן" (ט/ב), היינו: שחובטים את הסכך ומנענעים אותו (וראה קרבן נתנאל פ"ד אות ז').

אמנם, רבינו מנוח מנרבוה זכר רק משנות ילדותו כי מעט מזקני עירו חבטו את הערבה בקרקע, אך הרמ"א (או"ח סימן תרס"ב סעיף ד') כותב, כי המנהג לעשות כשתי הדעות, נענוע וחבטה גם יחד, ומכל מקום, בעל ערוך השולחן כותב: "גם הנענוע בהערבה אין אנו נוהגין", אך "ראוי לחוש לדבריו [של הרמ"א] ולנענע קצת". ואכן כך נוהגים רבים גם היום.

ראוי לציין כי לדעת מרן הבית יוסף, בהושענא רבה בעת הקפת הבימה עם ארבעת המינים, אוחזים גם בערבות. אמנם, הרמ"א כותב, כי "יותר טוב" שלא ליטלם יחד, והפוסקים הביאו בשם האריז"ל, שהזהיר מאד שלא לעשות כן (משנה ברורה שם ס"ק כ"ו). עם זאת כותבים הפוסקים, כי אם אין לולב בנמצא, יקיפו עם הערבות (משנה ברורה שם ס"ק ט"ו).

על מה חובטים? ברמב"ם ובשולחן ערוך נאמר, שחובטים "על הקרקע או על הכלי". המאירי כותב, ש"מקצת חסידים נוהגים לחבוט בה על הדוכן או מעל דלתות הארון". למעשה כתבו המקובלים לחבוט על הקרקע דווקא (מג"א ס"ק ו'). יש אומרים, שקודם לכן יש לחבוט על הכלים להסרת העלים (פרי מגדים, באשל אברהם אות ו'), ויש שכתבו להיפך: לחבוט על הקרקע תחילה, זהו עיקר הדין, ואחר כך על הכלים להסרת העלים, לפי שאם יחבוט תחילה על הכלים וינשרו העלים תפסל הערבה קודם שתחבט על גבי קרקע (ביכורי יעקב אות ט"ז ושעה"צ ס"ק י"ב), וכן הביא המשנה ברורה להלכה והוסיף: "ואין צריך להסיר כל העלים". אולם, ראוי לציין, כי יש מהמקובלים שכתבו, שאין להסיר העלים כלל (כף החיים סימן תרס"ד אות ל"ז).

דף מה/ב ראיתי בני עלייה והן מועטין
זכות העונה
ראיתי - התבוננתי, פירש השרף מקוצק, כיצד זכו להיות בני עלייה. "הן מועטין", על כך שבעיני עצמם הם מועטים ושפלים... ("אמירה יפה").
דף מו/א מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק אבל מדת הקב"ה מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק
כלי עם יכולת קיבול בלתי מוגבלת
הרי זה כמו כלי עם דפנות אלסטיות, ככל שאתה מכניס עוד ועוד כך הכלי נמתח ונמתח ויכולת הקיבול שלו גדלה והולכת... (צרופה אמרתך).

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה, 24 שעות ביממה מתחברים לשיעור המרתק

להאזנה חייגו:
073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

לעילוי נשמת
הרה"צ ר' **יעקב מרדכי מרקוביץ** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ח"י באדר ב' תשכ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר **צבי מרקוביץ** ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יהודה זאב קוטלייר** ז"ל
ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע י"ז באדר ב' תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **שלמה לוי** ז"ל בן לוי ז"ל
ובנו **יאיר לוי** ב"ר שלמה ז"ל
נלב"ע י"ט באדר תשע"ב **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

